

نویسنده‌هایی که

سیدمهدی شجاعی نیستند چه کنند؟

عاطفه جعفری
خبرنگار گروه فرهنگ

آمار دقیقی نداریم اما وقتی از ناشران و نویسندگان سلیقه‌ای می‌پرسیم، اکثری گله‌مندند و به نظر می‌رسد کتاب‌های زیادی پشت در ممیزی وزارت فرهنگ و ارشاد مانده‌اند. حالا اگر نویسنده اسم و رسم دار باشد مثل سیدمهدی شجاعی و صدای رسایش را برای اعتراض بلند کند، شاید بتواند راه به جایی ببرد و حتی خود وزیر ارشاد هم جلسه حضوری برای رفع مشکل کتابش بگذارد؛ اما این وسط تکلیف آن کتاب، نویسنده، و ناشری که خوشایند طبع و نظر ساکنان طبقه دو ساختمان ارشاد نیست، چه می‌شود؟

صداهایی به گوش می‌رسد حاکی از این که سلیق و برخوردی شخصی جلوتر از بندها و ضوابط قانونی بر شیوه‌های ممیزی کتاب حاکم شده است و ادامه این روند نه تنها منجر به این می‌شود که اعتبار دستگاه نظارتی از بین برود، بلکه پیامی است غیرمستقیم برای صاحبان آثار که کاتال قانونی، مسیری سخت برای انتشار کتاب است و می‌توانند کتاب‌هایشان را در فضای دیگری و به صورتی غیرقانونی در معرض عموم قرار دهند.

اینکه برخی کتب در چاپ مجدد به مشکل ممیزی می‌خورند از نشانه‌هایی است که شیوه‌های نظارت در دوره‌های مختلف مدیریتی تغییر می‌کند و حالا که این روند سختگیرانه‌تر شده به نظر می‌رسد برخوردی سلیقه‌ای بیش از گذشته بر این فرآیند حکمرانی می‌کنند. در گزارش پیش‌رو با بررسی موردی نسبت به ایراداتی که بر کتاب سیدمهدی شجاعی وارد شده است، روند ممیزی و نظارت را بررسی کردیم.

باز هم ممیزی باز هم حاشیه!

مساله ممیزی، اولویت اصلی حوزه نشر نیست تا زمانی که حاشیه‌ها بر متن غلبه نکند. بازار نشر آقدر مسائل مختلف دارد که می‌شود در مورد آن صحبت کرد، اما اتفاقات دو هفته اخیر و متنی که سیدمهدی شجاعی در اینستاگرامش منتشر کرد، باعث شد نگاهی هم به این موضوع داشته باشیم. سیدمهدی شجاعی نامی شناخته‌شده در حوزه ادبیات داستانی است و در سال‌های گذشته هم دیدیم که مواضع و اظهارنظرهای انتقادی او در فضای رسانه ضربه می‌خورد و دیده می‌شود. اوایل آذرماه امسال، شجاعی در اینستاگرامش نسبت به نگاهی که در وزارت ارشاد به دو کتاب اخیرش شده بود، گلایه کرد و نوشت: «جلد اول رمان «حماسه سجاده» با عنوان «تویی به جای همه» منتشر شد.»

جلد دوم با عنوان «اگر غم لشکر انگیزد» در چنبره بررسی و ممیزی گرفتار ماند و مجوز انتشار گرفت، اما بلافاصله پس از انتشار به تشخیص افرادی از شورای نظارت، غیرقابل توزیع شناخته شده و دستور توقف توزیع صادر شد و جلد سوم با عنوان «جز حکایت

یک نویسنده و سه ممیزی

حماسه سجاده سه‌گانه‌ای است که سیدمهدی شجاعی نوشته و قرار است در این سه‌گانه از امام سجاده (ع) روایتی داستانی ارائه کند. «تویی به جای همه» اولین جلد این سه‌گانه است، که بدون هیچ مشکلی در دسترس علاقه‌مندان است. شجاعی در توضیح این کتاب نوشته است: «او را بیمار و نحیف و زنجور شناساندم و بعد در میان مسطور تاریخ، گمش کردم. تنها مرد یک قبیله را، که یک تنه و دست تنها اما عالمانه و امیدوارانه، صداها داغ دیده و مصیبت چسبیده را اداره کرد و ده‌ها واقعه خصمانه و فتنه‌گرانه را مدیریت کرد.» ندیدیم و نشان ندادم. چطور شکوه مردانه و عاقلانه سجاده را میان ویرانه‌های مدینه ندیدیم؟ چطور سکوت مدیرانه و خردمندانه پسر علی را بیرون کرد حره تشدیدیم؟ چطور حضور جانانه و فداکارانه دردانه زهرا را میان جماعت انات باقی مانده از کربلا حس نکردیم؟ چطور نفهمیدیم و ندانستیم آنکه شجاعانه از پس چندین و چند تلاش مذبحخانه، سربلند، و رو سفید خودش و اهل خیمه‌اش را بیرون آورد سجاده بود؟ ما نفهمیدیم پسر حسین، آن تشنه لب غلغینه در خون، ۳۴ سال بعد از آن کشتار ددمشانه و وحشیانه کجا بود، چه کرد و چگونه زیست؟ ما ندانستیم... اما راه دانستن همیشه و هنوز بااست. اکنون سجاده اینجاست. میان مسطور همین کتاب سجاده است به جای همه. هیچ‌کس به جای او نیست.»

بعد از مدتی، جلد دوم این کتاب با عنوان «اگر غم لشکر انگیزد»

ناشران را ناامید نکنید

اگر با نگاهی کلان بخواهیم باردیگر وضعیت نشر کشور را بررسی کنیم، قطعاً موضوع ممیزی جزء اولویت‌های اصلی و اول نشر نخواهد بود. اگرچه کسانی هستند که می‌خواهند بر آتش زیر خاکستر ممیزی بدمند و باردیگر آن را به مساله اول بازار نشر تبدیل کنند. اتفاقاتی که حول وحوش جلد سوم کتاب سیدمهدی شجاعی رخ داد، نمونه آشکاری است برای بررسی مجدد فرآیندهای نظارتی که در نشر کتاب وجود دارد. با توجه به اینکه جلد سوم کتاب سیدمهدی شجاعی منتشر نشده، بدیهی است که از کم و کیف متن این کتاب خبر نداشته باشیم. می‌دانیم که کتاب پشت در ممیزی گیر کرده است و فعالان حواشی است که به بیرون از ساختمان ارشاد درز می‌کند. بعید نیست که اگر این روند ادامه یابد، در روزهای آتی صداهای معترض دیگری از جانب ناشران و نویسندگان بلند شود، به خصوص که شنیده می‌شود تعداد

دوست، مدت‌هاست که در تعلیق مانده و پاسخ صریحی به ناشر داده نشده. سوال من این است که آیا شما هم این رمان را مطالعه کرده‌اید و غیرقابل چاپ تشخیص داده‌اید؟ آیا ذکر مناقب اهل بیت و انتقاد از حکومت اموی، می‌تواند دلیلی موجه -یا لااقل کافی- برای توقیف یک اثر تلقی شود؟ آیا قانونی برای منع انتقاد از حکومت اموی در جایی تصویب شده است؟ اگر چنین قانونی باشد، طبعاً اهالی فرهنگ و ادب و اندیشه از آن مطلع می‌شوند و اگر نیست چرا عده‌ای اختیار و قدرت جلوگیری از انتشار چنین اثری را دارند؟»

شجاعی در ادامه این پست به موضوع سامانه جدیدی که در معاونت فرهنگی برای بحث نظارت بر کتاب‌ها راه‌اندازی شد، اشاره کرد و نوشت: «پیشنهاد من این است که مساله به سامانه جدیدالتاسیس وزارت ارشاد احاله شود؛ همین سامانه‌ای که عنوان آن «نظارت مردمی بر کتاب‌های منتشرشده» است. فرض را بر این می‌گذاریم که ما نمی‌فهمیم فلسفه تاسیس این سامانه، توقیف کتاب‌های دارای مجوز از گذشته -با محمل آراء و گزارش‌های

مردمی- است. فرض را بر این می‌گذاریم که راست می‌گویند و در این مورد، مردم را صاحب تشخیص می‌دانند و به آرای آنها اهمیت می‌دهند. آنچه را که تاکنون فقط در آثار من، مورد سانسور و ممیزی و توقیف و حذف قرار داده‌اند، در اختیار مردم بگذارند و رای و نظر مردم را جویا شوند تا معلوم شود چقدر از مردم با این میزان انسداد و خفقان و انقباض موافقت دارند. مشروط به اینکه جامعه آماری مردم به مفهوم واقعی مردم باشند، نه آن گروه محدود و معدودی که می‌شناسیم و می‌شناسید؛ و نظرسنجی مشابه صداوسیما منحصر به دو گزینه موافقم و خیلی موافقم نباشد. اگر رای و نظر مردم در مورد کتاب، بعد از انتشار مهم است، قبل از انتشار که مهم‌تر است. خودم هم می‌توانم این موارد را در معرض رای و نظر مردم بگذارم. خلاصه، آنچه من نقداً طالب آن هستم صراحت و شفافیت است. اگر قانون یا مصوبه‌ای در مورد ممنوعیت نقل فضا لیل پیامبر و ائمه و نقد عملکرد دشمنان‌شان دارند ارائه دهند و اگر ندارند بقیه قوانین با عناوینی از قبیل صیانت، وضع و تصویب و اعلام کنند تا

محققان و نویسندگان هم مثل بقیه اهالی فرهنگ و اندیشه و هنر، تکلیف‌شان را بدانند.»

بعد از انتشار پست سیدمهدی شجاعی، واکنش رسمی از جانب مدیران وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر نشد تا اینکه وزیر ارشاد روز جمعه در پاسخ به سوال خبرنگار ایسنا گفت: «با دوستان خود صحبت کردم و ان‌شاءالله در هفته آتی این موضوع را به شکل حضوری جلو خواهیم برد. بنای ما این است که همه بزرگان فرهنگ و هنر با آرامش کار خود را انجام دهند اما در عین حال قانون هم در جای خود قرار دارد. ممکن است در نقطه‌ای سوء تفاهمی شکل گیرد اما آقای شجاعی از مفاخر فرهنگ و ادب با پیشینه‌ای بسیار خوب و آثاری پر مخاطب در حوزه ادبیات دینی هستند و به ایشان و آثارشان احترام می‌گذاریم. جلسه‌ای که داریم با ایشان نیست؛ با مجموعه خودمان جلسه خواهیم داشت. این موضوع دغدغه مهم ما است و شخصاً خواستیم این مساله با گفت‌وگو برطرف شود. باید دید نتیجه چه می‌شود اما ان‌شاءالله این مشکل برطرف خواهد شد.»

دست‌وپاگیر و سپس تزکیه و پاک‌سازی از آلودگی و پس از آن آموختن راز و رمز رشد و تعالی و اسرار سلوک و صعود و سعادت بوده است. رسیدن به مقامی که لیاقت همنشین با خدا را پیدا کند.

إرجعی الی رُبِّکَ زَاحِیَةً مُرْضِیَةً
بشر اگر به این درک می‌رسد که حکومت زمینی را هم به دست هادیان آسمانی بسپارد از همه مصائب زمینی خلاص می‌شد و یک شبه راه صدساله را می‌پیمود.

ای دل ارسیل فنا بنیاد هستی برکند
چون تو را نوح است کشتیبان ز طوفان غم مخور
ولی هادیان آسمانی خود هرگز هیچ تلاشی برای تصدی مسندهای زمینی نمی‌کنند. هادیان آسمانی نه هرگز تلاشی برای به دست آوردن می‌کنند و نه کوششی برای حفظ آن.

این حقیقت را هرگز نه حاکمان اسلام اموی فهمیدند و نه عباسی و نه دیگران. به همین جهت مدام به پر و پای امامان می‌پیچیدند و آنها را به تلاش برای بازاندازی مذهب می‌کردند؛ آنکه خداست و قدرت و حکومت و حاکمیتش بی‌نیاست، هرگز از موضع قدرت و حاکمیت بشر را مجبور به پذیرش هدایت و حقیقت نمی‌کند. شجاعی در بخش دیگری از کتاب، از حسادت به علی می‌گوید که بین همقطاران بسیار است و برای اینکه این حسادت را نشان دهند، از هیچ دشمنی‌ای فروگذار نمی‌کنند و نوشته است:

«برخلاف این اتهامی که سال‌ها به‌ریش من بسته‌اند و عجله را به من نسبت می‌دهند بسیاری از برنامه‌های من درازمدتند و حتی گاهی تا یک قرن هم پیشینه و سوابق و تمهیدات دارند. این مقدمه را گفتم تا به تناسب شرایط حساس کنونی و مسائل جاری یکی از برنامه‌های درازمدتم را برایتان رونمایی کنم. بعد از آن بسته به انصاف شماست که چقدر کف کنید و دست‌میریزاد بگویید و لنگ بیندازید؛ خیلی سال پیش من و رفیق مورد اعتماد و گرمایه و گلستانم معاویه بن ابی سفیان یک شرکت چندمنظوره تاسیس کردیم. مقصودم از چندمنظوره، سیاسی اقتصادی، فرهنگی، هنری، اعتقادی، اجتماعی و اینهاست. از شما چه پنهان انگیزه اصلی تاسیس شرکت هم حسادت معاویه نسبت به علی بود. حسادت که بد نیست، باعث و بانی حرکت و تلاش و فعالیت می‌شود، همچنان که شد البته بخش عمده‌ای از این تلاش و فعالیت صرف پایین کشیدن و زمین زدن طرف مقابل می‌شود و بخشی هم صرف فعالیت ابداعی و تاسیسی. یکی از عادت‌های معاویه این بود که هر کسی از پیش علی می‌آمد از او درباره علی می‌پرسید، خصوصیاتش، کارهایش سیاست‌هایش، برنامه‌هایش و دلایل محبوبیتش؛ فرقی هم برایش نمی‌کرد که طرف قاصد علی باشد یا شاکعی یا علی یا صرفاً خوانندگان کتاب برسازند، هرگونه اعمال سلیقه شخصی باعث دلسردی و ناامیدی آنها می‌شود. اینکه چندماه از منتشر نشدن یک کتاب بگذرد و روند پاسخگویی برای ناشر و نویسنده گرفتار کندی شود، از موارد آشکار ناامید کردن فعالان حوزه کتاب است. معاونت فرهنگی ارشاد می‌تواند با فصل الخطاب قرار دادن قانون و گفت‌وگو با ناشران، این مشکلات را حل کند.»

دادخواهی دارند و نه صدایشان شنیده می‌شود.

یاسر احمدوند، معاون فرهنگی وزارت ارشاد در همان ماه‌های نخست حضور در این سمت در گفت‌وگویی که با تسنیم داشت، درباره نگاه به ممیزی گفت: «نگاه ما به موضوع بررسی کتاب فراتر از بحث ممیزی است. ما هدف مان بررسی کیفی اثر است، به دنبال خرده‌گیری و بهانه‌ای برای عدم انتشار کتاب نیستیم. مراقبت باید کرد که کتاب سالم و سلامت به دست مردم برسد ولی این تنها وظیفه ما نیست. بررسی کیفی کار و بررسی کیفی اثر ماوریتی است که اداره کتاب باید آن را محقق کند. بنابراین بررسی کتاب ابعاد مختلفی پیدا می‌کند، باید زبان فارسی در کتاب بررسی شود، باید تأثیرگذاری بر مخاطب ارزیابی شود، باید کار صفحه‌آرایی و ویرایش کتاب مورد توجه قرار گیرد، باید سطح غنای کیفی محتوایی بررسی

کتاب‌های بالاترین در حال رشد است. طبق اطلاع «فرهیختگان» گاهی حتی ناشرانی که کتاب‌های تخصصی مثل حوزه پزشکی منتشر می‌کنند هم با ممیزی‌های سختگیرانه مواجه هستند. گفته می‌شود دایره نظارت آقدر تنگ شده که کتاب‌های ناشران همسو و نزدیک هم گرفتار سختگیری می‌شود. یکی از ناشران مطرح کشور هم از گیر افتادن ۷۰ عنوان کتاب این نشر پشت سد نظارت می‌گوید و حتی به لغو مجوز نیز تهدید شده است. یکی از نمونه‌های قابل تامل در نظارت، مواجهه با مجموعه اشعار استاد شعبانی کدکنی با عنوان «نامه‌ای به آسمان» است که مدت‌هاست در ممیزی مانده است. برای تهیه این گزارش، چندین ناشر محل مشورت قرار گرفتند و نام تمامی آنها در روزنامه «فرهیختگان» محفوظ است. ناشران و نویسندگانی که همچون سیدمهدی شجاعی اعتراض دارند، اما نه دیگر توانی برای

یکشنبه ۱۹ آذر ۱۴۰۲

شماره ۴۰۲۹

WWW.FDN.IR

FARHIKHTEGADAILY